

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องเงินกู้ยืมในระบบกับกระบวนการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กองทุนเงินล้าน) ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีจุดเน้นที่มีระบบการคิดในด้านการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเงินกู้ยืมในระบบกับการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่ได้มีผู้ศึกษาไว้มา ประกอบในการวิจัยดังนี้

1. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
2. เงินกู้ยืมในระบบ
3. ภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนจังหวัดเชียงใหม่

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

จากบริบทกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์และระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2544: 1- 6, 11-12) เพื่อให้เข้าใจถึงโครงสร้างในการดำเนินงาน ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับเงินกองทุนหมู่บ้านดังนี้

1. นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นนโยบายของรัฐบาล เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองด้านการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม และการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยรัฐบาลจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อมเสริมสร้างและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมือง ให้มีขีดความสามารถ ในการจัดระบบบริการจัดการเงินกองทุน หมู่บ้าน ในหมู่บ้านและชุมชนเมืองตนเอง

2. หลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

- 2.1 เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น

2.2 ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและ
ภูมิปัญญาของตนเอง

2.3 เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน

2.4 เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชนและ
ประชาสังคม

2.5 กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

2.6 ติดตามการประเมินผล โดยมีตัวชี้วัดประสิทธิภาพของกองทุน

3. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีดังนี้

3.1 เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับการลงทุน
เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และจำเป็น
เร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการและสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนใน
หมู่บ้านหรือชุมชน

3.2 ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการ
จัดระบบการบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง

3.3 เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในด้าน
การเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพ
และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

3.4 กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน
ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

3.5 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมของ
ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

4. ระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

4.1 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและ
ชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544

4.2 ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการ
จัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

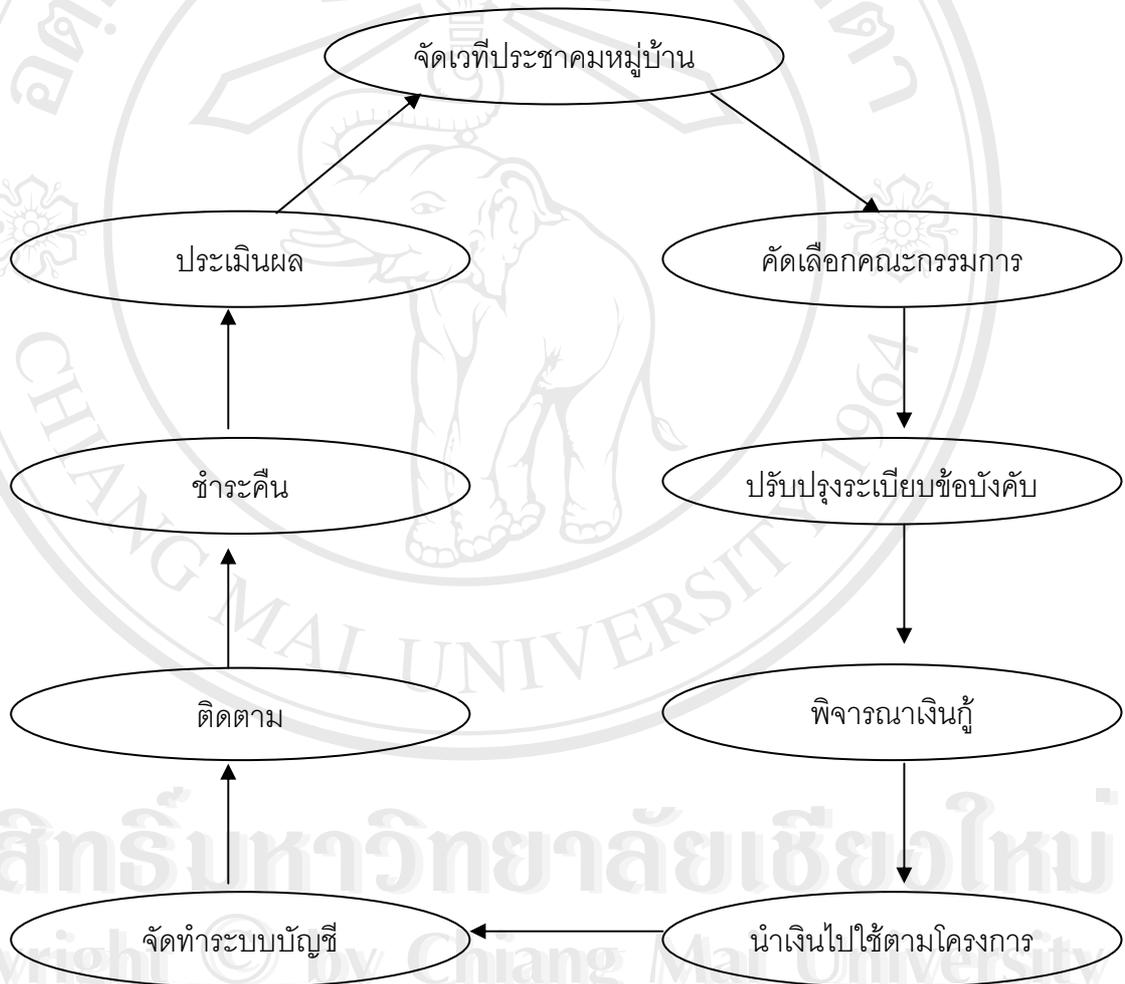
นอกจากนี้ รัชชัย มูลพันธ์ (2544: 9 – 22) ได้สรุปจุดเด่นของกองทุนหมู่บ้านฯ ดังนี้

1. เป็นนโยบายของรัฐบาลที่สร้างกระแสและความหวังให้ประชาชนค่อนข้างสูง ก่อให้เกิดแรงจูงใจ แพร่กระจายทุกกลุ่มเป้าหมายของประชาชน ที่รัฐบาลจะต้องทำให้เกิดเป็นรูปธรรม
2. ครัวเรือน ชุมชน องค์การชุมชน เครือข่ายชุมชนมีแหล่งทุนที่ทำให้เกิดการอาชีพและรายได้ การต่อยอดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนให้ขยายกว้างขวางขึ้น
3. ทำให้เกิดพื้นฐานการพัฒนา คน และโครงข่ายการเรียนรู้ เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนไปสู่เครือข่ายองค์กรอื่น ๆ ในการผนึกกำลังร่วมกัน
4. กระตุ้นกำลังซื้อ กำลังผลิต ก่อให้เกิดอาชีพและรายได้ที่มั่นคง นำไปสู่การเก็บออมและสะสมเป็นกำลังทุนในระดับรากแก้วของสังคม
5. เงิน เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพราะได้มีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจ ลงมือทำ ร่วมรับผลประโยชน์และช่วยกันดูแลรักษาให้ยั่งยืน
6. ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนและพัฒนาต่อยอดต้นทุนภูมิปัญญาของชุมชนให้ดำรงอยู่สืบทอดเป็นมรดกอย่างยั่งยืน
7. เน้นการกระจายอำนาจ กระจายโอกาส และกระจายทุน สนับสนุนแก่คนยากจนที่เป็นส่วนใหญ่ของประเทศ
8. เกิดการปรับกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา พหุภาคี ก่อให้เกิดประสานพลังความเป็นเอกภาพ บูรณาการเงินทุนเป็นกลุ่มก้อน มีศักยภาพและมีองค์กรเครือข่ายเป็นผู้บริหารจัดการและทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่
9. มีต้นทุนองค์ความรู้และประสบการณ์เดิมในหลายโครงการ เช่น โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจของชุมชน โครงการสินเชื่อการพัฒนาชนบท (สพช.) และโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น สามารถถอดบทเรียนเหล่านี้มาปรับปรุงและพัฒนากลไกการบริหารจัดการและยกระดับการพัฒนาให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง
10. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 7 หมื่นกว่ากองทุน 7 หมื่นกว่าล้านบาท เป็นเงินลงทุนที่ให้ประชาชนกู้เงินเหล่านี้ไปใช้จ่ายในการลงทุน และนำกลับมาชำระคืนแก่กองทุน ซึ่งถือได้ว่ามิใช่เงินทุนจะหมดไป แต่ต้องเริ่มทำจากจุดเล็ก ๆ ที่มีความพร้อมแล้วค่อย ขยายผลอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มต้นทุนมูลค่าของเงินให้ยิ่งใหญ่ และเพิ่มพูนประสบการณ์ให้มากยิ่งขึ้นควบคู่กันไปด้วย

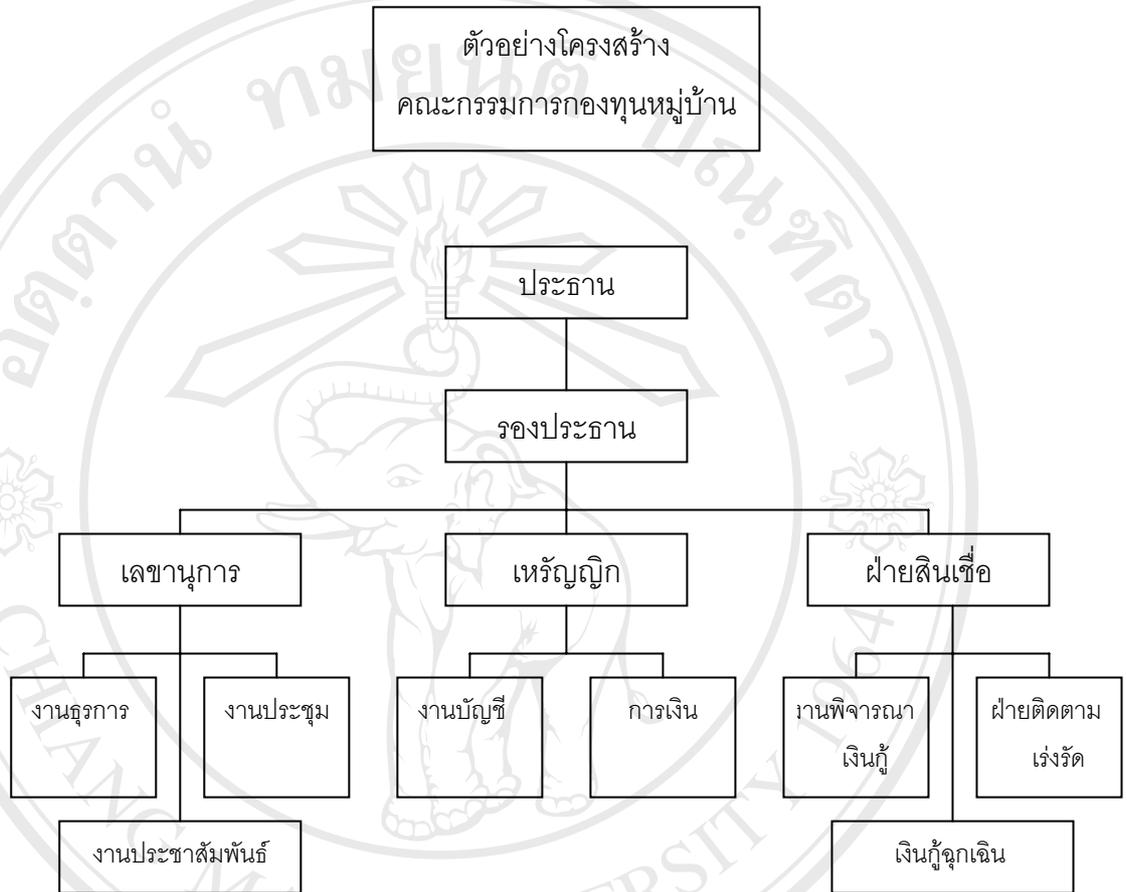
11. การปรับกระบวนการทัศนในการทำงาน โดยใช้หมู่บ้านเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา หรือใช้หมู่บ้านเป็นคำตอบสุดท้ายของการพัฒนา

ขั้นตอนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน

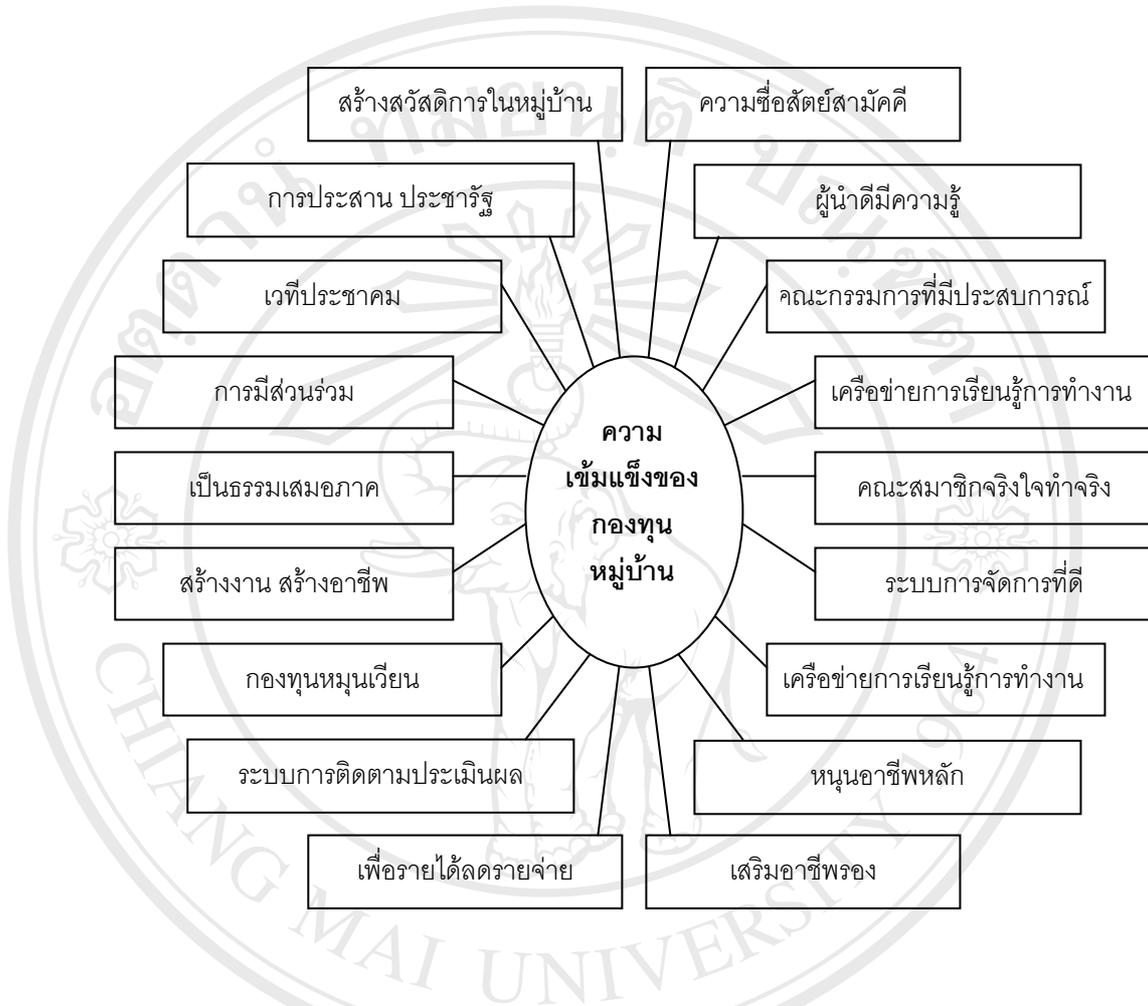
วงจรการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน สามารถสรุปเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นดังนี้



ผังกองทุนหมู่บ้านและโครงสร้างคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน



ความเข้มแข็งของกองทุน/จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดของกองทุนหมู่บ้าน



จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ 2546:7-9)

จุดแข็ง

1. มีกองทุนในหมู่บ้านกระจายทั่วประเทศ
2. เป็นแหล่งเงินทุนที่ชุมชนบริหารจัดการกันเอง มีความเป็นอิสระคล่องตัว ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ลดต้นทุนการผลิตของประชาชน และเป็นแหล่งเงินทุนของวิสาหกิจชุมชน
3. มีเครือข่ายการทำงานภาคประชาสังคมทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้การสนับสนุนอย่างกว้างขวาง

4. เป็นการเสริมสร้างเศรษฐกิจระดับฐานรากให้เข้มแข็งเพื่อสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
5. มีกลไกที่ใกล้ชิดกับระดับนโยบาย คือ สทบ. และ กทบ. และ กลไกระดับภูมิภาคเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนด้านการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กองทุน
6. สร้างรูปแบบการทำงานแบบบูรณาการ เป็นแนวทางและเครื่องมือในการแก้ปัญหาความยากจน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
7. เป็นการกระจายอำนาจทางด้านบริหารจัดการและการเงินให้กับประชาชน

ข้อจำกัด

1. คณะกรรมการบริหารกองทุนมีศักยภาพ ขีดความสามารถในการบริหารจัดการแตกต่างกันไปในแต่ละที่ ซึ่งจะเป็นข้อจำกัดของในการพัฒนาคุณภาพกองทุนเพื่อพัฒนาเป็นสถาบันการเงิน
2. การขยายตัวของกองทุนหากไม่มีการสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิก ถึงปรัชญาของการจัดตั้งกองทุนที่ชัดเจน จะส่งผลกระทบต่อการทำลายระบบการออม และสร้างนิสัยการบริโภคฟุ่มเฟือยให้แก่ประชาชน
3. การบริหารผลประโยชน์ที่เกิดจากกองทุน หากไม่นำมาส่งเสริมสวัสดิการกองทุน ชุมชนให้กว้างขวางขึ้นก็จะเป็นข้อจำกัดที่จะเอื้อประโยชน์ต่อคนที่มีฐานะที่ยากจนและสำหรับผู้ที่ยากจน
4. การเพิ่มคุณภาพของกองทุนโดยพัฒนากลไกที่มีอยู่แล้ว หากไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ก็จะไม่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากกองทุนได้
5. นโยบายหลักของรัฐบาลระดับฐานราก หากไม่มีการเชื่อมโยงบูรณาการกันในระดับพื้นที่ก็จะไม่ส่งผลให้กองทุนบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

จากการรายงานการประเมินผลการดำเนินงานโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546) ในภาพรวมได้แสดงถึงผลกระทบของเศรษฐกิจและสังคมแสดงถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจและความเข้มแข็งของชุมชนดังนี้

1. สภาพเงินกองทุน

1.1 มีการกระจายเงินทุนในท้องถิ่นโดยปล่อยสินเชื่อแก่สมาชิก 5.3 ล้านคน เมื่อเดือนกรกฎาคม 2545 เป็นเงิน 71,334.70 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 97.13 ของวงเงินที่ โอนให้กองทุน 73,441 ล้านบาท

1.2 มีการเพิ่มกองทุนดอกเบี้ยและเงินออมในไตรมาสที่ 4 ปี 2544 จาก 773 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 852 ล้านบาทในไตรมาสที่ 2 ปี 2545

2. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

2.1 ผลกระทบทางเศรษฐกิจได้แก่ มีการสะสมสินค้าทุนร้อยละร้อยละ 0.1 ของ GDP มีรายจ่ายการบริโภคร้อยละ 0.02 ของ GDP มีกิจกรรมการผลิตร้อยละ 1.1 ของ GDP มีการลงทุนใหม่ร้อยละ 0.8 ของ GDP

2.2 นอกจากนี้ช่วยลดการกู้จากแหล่งเงินทุนอื่นๆ ร้อยละ 15.2 ช่วยลดภาระ ดอกเบี้ยและลดต้นทุนการผลิตได้มากกว่าหมื่นล้านบาทต่อปี สภาพการชำระคืนเงินกู้เมื่อครบ กำหนดมีการคืนเงินกู้ถึง ร้อยละ 90.5 แสดงถึงความอยู่รอดของกองทุนและความเสี่ยงต่อการ ล้มเหลวมีน้อย

3. ความคิดเห็นต่อโครงการกองทุน

3.1 การบริหารจัดการมีความสำเร็จดีและค่อนข้างดีคิดเป็นร้อยละ 92.40 มีการประชุมอนุมัติเงิน เอาใจใส่ในการติดตามการคืนเงินและจัดสวัสดิการจากดอกเบี้ย

3.2 ความคิดเห็นตรงกันในเรื่องวงเงินกู้ การเพิ่มวงเงินกู้ การขยายเวลา ชำระหนี้และการดำเนินงานกองทุนอย่างต่อเนื่อง

4. ประโยชน์ที่ได้รับ

4.1 การนำไปใช้ประโยชน์ในอาชีพด้านการเกษตรมีจำนวนสูงสุดคิดเป็น ร้อยละ 60

4.2 ประโยชน์ของกองทุนมีคะแนนสูงถึงร้อยละ 82 ชาวบ้านต้องการให้ รัฐบาลช่วยเรื่องเงินกองทุนและให้ความรู้ในการบริหารจัดการ

4.3 ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นมากกว่าร้อยละ 78.2 บรรยากาศหมู่บ้านดีขึ้น มีการประชุมเรื่องส่วนรวม มีความสามัคคี เกิดกิจกรรมชุมชน เวทีประชาคมและช่วยเหลือ เพื่อนบ้าน

4.4 การรวมกลุ่มอาชีพและการใช้เงินกู้ยืมของโครงการกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมือง

นอกจากนี้งานวิจัยของสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ (2545) ได้รายงานผลการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ความเคลื่อนไหวของเงินกองทุนปัจจุบัน จังหวัดเชียงใหม่มีสมาชิก กองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมืองที่กู้เงินกองทุนทั้งสิ้น จำนวน 118,122 ราย เป็นเงิน 1,638,491,775 บาท โดยแบ่งประเภทของการยืมเงินเพื่อการลงทุนออกเป็น 6 ประเภท ประกอบด้วย การเกษตร อุตสาหกรรม ค้าขาย เงินกู้ฉุกเฉิน การบริการและกิจกรรมกลุ่ม จากการรายงานพบว่า สมาชิกมีการกู้เงินเพื่อการลงทุนด้านการเกษตรสูงสุด จำนวน 76,638 ราย คิดเป็นร้อยละ 64.88 จำนวนเงิน 1,070,631,515 บาท คิดเป็นร้อยละ 65.35 และประเภทการกู้เพื่อลงทุนน้อยที่สุด คือ ประเภทกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 349 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.30 จำนวนเงิน 4,251,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.26

จากแนวคิดและนโยบายของโครงสร้างการบริหารงานต่างๆ ของเงินกองทุนหมู่บ้านดังกล่าวเป็นเรื่องที่ดีที่ชัดเจนแต่ก็เกิดอุปสรรคขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งจากรายงานการวิจัยของวิฑูรดา มาตันบุญ และสมนึก ชัชวาล (2546, หน้า 146-147) ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการเงินกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่าปัญหาและอุปสรรคหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานเงินกองทุนของหมู่บ้านทุกชี้อคือ ปัญหาสมาชิกกู้เงินจากแหล่งทุนอื่นมาคืนกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจากสาเหตุที่สมาชิกกู้เงินไปทำกิจกรรมต่าง ๆ แล้วไม่ได้ผลประโยชน์ตามที่คาดหวังทำให้ไม่สามารถใช้คืนกองทุนได้ จึงมีสมาชิกบางรายต้องไปกู้เงินนอกระบบมาปิดบัญชีกองทุน จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่อมาคือ สมาชิกนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดปัญหาเป็นหนี้ซ้ำซ้อน สร้างภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น โดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทุกชี้อยอมรับว่าสมาชิกส่วนใหญ่มีการกู้เงินไปแก้ไข้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นทุนหมุนเวียนในครัวเรือนและนำไปใช้หนี้นอกระบบมากกว่าจะนำเอาเงินกองทุนหมู่บ้านไปพัฒนาอาชีพจริง เพราะวงเงินนั้นน้อยมากและสมาชิกที่กู้ยืมเงินไปก็ไม่ถือว่าผิดกฎกองทุน เพราะเขามีส่วนกำไรและมีอาชีพจริง แม้ว่าคณะกรรมการไม่เชื่อว่าเงินกองทุนจะทำให้ชาวบ้านเกิดกำไรจากกองทุนมากมาย สมาชิกนำเงินมาจากที่ไหนมาชำระก็ไม่ทราบได้ แต่ในส่วนความรับผิดชอบของคณะกรรมการนั้นพิจารณาจากความสามารถในการใช้เงินคืนของสมาชิกเท่านั้น แม้จะรู้เห็นว่าสมาชิกนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์คณะกรรมการก็จะเฉย ๆ ไม่ได้ไปห้ามเตือนอะไรเพราะการเอาเงินไปใช้เป็นสิทธิส่วนบุคคล หากคณะกรรมการไปวุ่นวายมากอาจทำให้ผิดใจกัน

ขณะเดียวกันงานวิจัยของ เกษม ไม่เรียง และวิทยา เจียรพันธุ์ (2542) ได้ศึกษา การวิจัยเรื่องระบบการเงินในชนบทของประเทศไทย ศึกษากรณีการให้บริการด้านการเงิน พบว่า ผู้ให้บริการทางการเงินในชนบทมีอยู่ 2 ประเภท คือ ผู้ให้บริการทางการเงินในระบบ ได้แก่ ธ.ก.ส. ธนาคารออมสิน ธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์การเกษตรกลุ่มเกษตรกร และ ผู้ให้บริการทางการเงินนอกระบบ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอื่น ๆ และนายทุนเงินกู้ นอกจากนี้ พบว่า จุดอ่อนของการเงินในมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการใช้ เงินทุนเพื่อประกอบการของชาวชนบทยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ เนื่องจากมีการศึกษาน้อย นอกจากนี้ยังให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรัฐบาลที่ควรส่งเสริมชาวชนบท ให้มีการรวมกลุ่มเพื่อ สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชนบท โดยมุ่งเน้นนโยบายการให้เงินทุนการสนับสนุนและ ช่วยเหลือผ่านกลุ่มที่ชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งขึ้น

เงินกู้ในระบบ

ความสำคัญของเงินในการพัฒนาเศรษฐกิจ

สมนึก แดงเจริญ (2543: หน้า 266-574) ได้ให้ความสำคัญของเงินในการพัฒนา เศรษฐกิจไว้ดังนี้

1. การใช้เงินและสินเชื่อในระบบเศรษฐกิจ

เงินและสินเชื่อ (Money and Credit) นับว่าเป็นสถาบันทางสังคม (Social Institution) ที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจแบบนายทุน สังคมใดที่มีการนำเงินมาใช้และมีการ ยอมรับระบบการเงินเป็นการยอมรับทั้งทางตรงและยอมรับโดยปริยาย เพื่อใช้เงินและระบบ การเงินไปในทางวิริมี และพัฒนาธุรกิจประเภทต่าง ๆ ของเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกชน และธุรกิจมีเงิน ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินธุรกิจแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายของนโยบายการเงิน ส่วนการดำเนินนโยบายการเงินในลักษณะที่จริงนั้นเกิดจาก ความพยายามเพื่อบรรลุเป้าหมายในการส่งเสริมธุรกิจของภาคเอกชน เงินทำหน้าที่ที่ เฉพาะเจาะจง หลายประการในระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ เป็นหน่วยวัดมูลค่า เป็นสื่อกลางของ การแลกเปลี่ยน เป็นมาตรฐานการชำระหนี้ในอนาคต เป็นเครื่องรักษามูลค่าของเงิน

2. บทบาทของหนี้สินและสินเชื่อในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ

การทำหน้าที่ของเงินในฐานะเป็นหน่วยวัดมูลค่า เป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยน เป็นมาตรฐานการชำระหนี้ในอนาคตและเป็นเครื่องรักษามูลค่า ได้ทำให้เกิดภาวะหนี้สินและ

สินเชื่อกู้ในระบบเศรษฐกิจ หนี้สินและสินเชื่อมีลักษณะเหมือนกัน แต่เป็นการมองเห็นคนละด้านคือมีลักษณะเป็นข้อผูกพันที่จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในอนาคต ซึ่งเกิดจากเงินเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปให้เป็นมาตรฐานการชำระหนี้ในอนาคต ข้อผูกพันนี้ทางด้านเจ้าหนี้ก็จะมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่ในแง่ของบุคคลที่มีข้อผูกพันจะต้องชำระหนี้ในอนาคต ข้อผูกพันนี้ได้แก่ ลูกหนี้ แต่เนื่องจากหนี้สินและสินเชื่อเป็นสิ่งเดียวกัน แต่มองกันคนละด้าน ดังนั้น จำนวนเงินที่เป็นหนี้และเงินที่ต้องชำระหนี้ดังกล่าวจึงเท่ากันหนี้สินและสินเชื่อได้ถูกนำมาใช้ให้เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายมูลค่า ทางการเงินและทางเศรษฐกิจ บุคคลที่เป็นเจ้าหนี้ยอมสละสิ่งของที่มีค่าในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อแลกเปลี่ยนกับคำมั่นสัญญาที่จะชำระหนี้ของลูกหนี้ในอนาคต สิ่งที่เจ้าหนี้ยอมสละอาจจะได้แก่ เงิน สินค้า บริการ และอาจจะเป็นสิทธิเรียกร้องทางการเงินอื่น ๆ เช่น หุ้นและพันธบัตร เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามผลในบั้นปลายของหนี้สินก็จะต้องมีการชำระในรูปแบบของตัวเงิน

หน้าที่พื้นฐานทางเศรษฐกิจของหนี้สินและของเครื่องมือทางการเงินสามารถเข้าใจได้ง่าย ถ้าพิจารณาถึงชุมชนที่ประกอบด้วยครัวเรือนแต่ละครัวเรือน ได้รับความรายได้ในแต่ละระยะเวลา ซึ่งได้แก่ ระยะเวลาหนึ่งเดือน การไหลของรายได้ที่เป็นเงินที่เกิดจากการทำงานของครัวเรือน ที่มีผลต่อมูลค่าของผลผลิตในปัจจุบันของสินค้าและบริการ ในช่วงระยะเวลาของการแสวงหารายได้ดังกล่าว แต่ละครัวเรือนใช้จ่ายในการซื้อสินค้าและบริการ เพื่อวัตถุประสงค์ในการบริโภคจำนวนหนึ่ง การใช้จ่ายในการบริโภครายได้และการใช้จ่ายของครัวเรือนแต่ละหน่วยไม่เท่ากัน

ส่วนที่แตกต่างกันได้แก่ การออม ดังนั้น ภายในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ครัวเรือนสามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภทด้วยกันตาม ฐานะทางด้านการออม ได้แก่

1. ประเภทที่มีการออมเท่ากับศูนย์ ได้แก่ ประเภทที่มีรายได้เท่ากับการใช้จ่ายพอดี
2. ประเภทที่มีการออมเป็นบวก ซึ่งได้แก่ ประเภทที่มีการใช้จ่ายน้อยกว่ารายได้ การออมจึงได้แก่ ส่วนหนึ่งของรายได้ที่มีได้ใช้ในบริโภคภายในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้
3. ประเภทที่มีการออมเป็นลบ ได้แก่ ประเภทที่ต้องขายทรัพย์สินเก่าเพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในการบริโภค หรือประเภทที่ใช้จ่ายในการบริโภคในช่วงระยะเวลาดังกล่าวที่สูงกว่ารายได้ที่รับมา

ส่วน ธนา เบญจาทิกุล (2542) ได้สรุปข้อมูลของเงินกู้ยืมระบบไว้ว่าการกู้ยืมเงินเป็นสัญญาชนิดหนึ่งที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้จัดไว้เป็นเอกเทศสัญญาในทาง

ธุรกิจจัดเป็นธุรกิจในการค้าชนิดหนึ่ง โดยกำหนดว่าการกู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาทขึ้นไปนั้น จะต้องมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญมิฉะนั้นจะฟ้องร้องบังคับคดีกันไม่ได้

สาระสำคัญของการกู้ยืมจะต้องมีดังนี้

1. การกู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาทต้องมีทรัพย์สินเป็นหนังสือ
2. หลักฐานต้องมีข้อบ่งถึงการกู้ยืม
3. หลักฐานต้องมีการลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมให้ไม่ค้ำหน้าว่ามีลายมือชื่อของผู้ให้ยืมหรือมีพยานหรือไม่
4. จะต้องมีการมอบเงินที่กู้
5. ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อเอาเงินที่กู้ไปดำเนินการที่ชอบด้วยกฎหมาย

ดอกเบี้ยย

การกู้ยืมเป็นประเภทของธุรกิจชนิดหนึ่ง ผู้ให้กู้ก็หวังจะได้ค่าตอบแทนเป็นดอกเบี้ยย ผู้กู้ก็ได้รับเงินต้นไปเป็นต้นทุนในกิจการค้าในการเดียวกันก็ยอมชำระค่าตอบแทนเป็นดอกเบี้ยยเงินแก่ผู้กู้ โดยการชำระดอกเบี้ยยอาจชำระเป็นรายวัน รายเดือน รายปี และแต่จะตกลงกันการกู้ยืม การกู้ยืมเงินระหว่างประชาชนทั่วไปด้วยกันหากไม่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญาหากผิดนัดกฎหมายก็ให้อำนาจเรียกดอกเบี้ยยได้โดยกำหนดในอัตรา 7.5 ต่อปี หากตกลงกันไว้กฎหมายก็ให้อำนาจได้ในอัตราไม่เกิน ร้อยละ 15 ต่อปี การเรียกดอกเบี้ยยไม่สามารถทบต้นได้ ผู้ให้กู้ที่เรียกเก็บดอกเบี้ยยเกินกว่า ร้อยละ 15 ต่อปี จะต้องมีความผิดทางอาญามีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ในทางแพ่งดอกเบี้ยยที่เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี กฎหมายถือเป็นโมฆะ ไม่สามารถฟ้องร้องได้

การใช้เงินกู้

ในการกู้ยืมจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ มิฉะนั้นฟ้องร้องบังคับไม่ได้ ในทางกลับกัน การใช้เงินกู้ก็ต้องมีหลักฐาน มิฉะนั้นไปสามารถอ้างอิงชำระเงินได้

เงินกู้นอกระบบ

เป็นการกู้ยืมเงินไม่ได้ทำแบบวิธีให้ถูกต้องตามกฎหมาย หรืออาจทำแบบวิธีแต่ผิดไปจากที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ อาจจากการสมยอมของผู้ให้กู้และผู้กู้หรืออาจเกิดจากความจำเป็นของผู้กู้ที่ร้อนเงินไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หากไม่ยอมก็ไม่ได้รับเงินกู้ นายทุนเงินกู้ซึ่งมีโอกาสทางเศรษฐกิจมากกว่าก็จะเรียกดอกเบี้ยยสูง ๆ การกู้เงินนอกระบบมีวิธีหลาย ๆ อย่างดังนี้

1. การกู้ยืมที่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้เป็นสำคัญ

2. การกู้ยืมเงินมีหลักฐานเป็นหนังสือแต่กำหนดดอกเบี้ยไว้ในสัญญาเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปีผลของกฎหมาย ผู้ให้กู้ฟ้องร้องได้เฉพาะเงินต้น ผู้กู้แจ้งต่อตำรวจให้ดำเนินคดีอาญากับผู้ให้กู้ได้ในความผิดตาม พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

3. การกู้ยืมเงินมีหลักฐานเป็นหนังสือ กำหนดดอกเบี้ยในสัญญาไม่เกินอัตราร้อยละ 15 ต่อปี แต่ความเป็นจริงมีการชำระดอกเบี้ยเกินกว่านั้นผลของกฎหมาย หากผู้ให้กู้ฟ้องคดี ผู้กู้หากต่อสู้คดีนำสืบการเรียกดอกเบี้ยเกินได้

4. การกู้ยืมเงินมีหลักฐานเป็นหนังสือ อัตราดอกเบี้ยชอบด้วยกฎหมายเรียกแบบเอาดอกเบี้ยทบในแต่ละเดือน ผลของกฎหมาย การเรียกดอกเบี้ยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ ดร.นิพนธ์ พัวพงศธร (2542) ได้ศึกษาเรื่อง การเงินนอกระบบ กล่าวว่า จากการทบทวนจากงานวิจัยที่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของคนจน มีประเด็นที่จะยกขึ้นมาพิจารณา เช่น การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของคนจน ซึ่งในระยะหลังพบว่าแหล่งเงินทุนจำนวนมาก แต่ปัญหาอยู่ที่ขีดความสามารถของคนจนในการ นำเงินจากแหล่งทุนดังกล่าวไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพราะหากไม่สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้แล้ว ก็จะเป็นปัญหาหนี้เสียตามมาในที่สุด โดยจากปัญหาเหล่านี้ก็ต้องนำมาพิจารณาถึงนโยบายในการแก้ไข ยกตัวอย่าง การให้สินเชื่อในวงการค้าขายที่มีความก้าวหน้าไปมาก โดยมีกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งขึ้น ซึ่งอาจเข้ามาทดแทนการพึ่งเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เหมือนที่ผ่านมา

บทบาทสินเชื่อของนายทุนเงินกู้

จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของนายทุน เงินกู้ของ ปรีชา แสร์ (2539: 56-59) พบว่า ภูมิหลังของนายทุนเงินกู้้นั้นมาจาก อาชีพหลักของนายทุนเงินกู้ส่วนใหญ่จะมีอาชีพค้าขาย อาชีพการเกษตร มีอาชีพทั้งค้าขายและทำการเกษตรด้วย เนื่องจากเป็นอาชีพที่ทำมาดั้งเดิม และนายทุนเงินกู้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีเพียงบางรายเท่านั้นที่เป็นนายทุนเงินกู้ที่อาศัยอยู่ในตลาดนอกหมู่บ้าน รวมถึงสถานะทางสังคม นายทุนเงินกู้ส่วนใหญ่ไม่มีฐานะทางสังคมในหมู่บ้าน มีเพียงบางคนที่มีตำแหน่งทางสังคม เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นอาสาสมัคร อสม. หรือเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ระยะเวลาที่ดำเนินการเป็นนายทุนเงินกู้ โดยเฉลี่ยจะดำเนินการมาแล้วประมาณ 8.5 ปี ผู้ที่ดำเนินการมาแล้วน้อยที่สุด 2 ปี และมากที่สุด 20 ปี

ส่วนของวิธีการและขั้นตอนการพิจารณาให้กู้เงินนั้นจะพิจารณาจากคุณสมบัติของลูกหนี้หรือบุคคลที่นายทุนจะให้กู้ โดยส่วนใหญ่ผู้ให้กู้จะพิจารณาว่าผู้กู้มีหลักประกันหรือไม่ นอกจากนั้นจะเลือกบุคคลที่เป็นที่รู้จักกันหรือรู้จักกันดีใจคอดีกันมาก่อน นายทุนบางส่วนยังใช้นายหน้าเข้ามาช่วยในการพิจารณาตัดสินใจให้กู้คือให้กู้ผ่านนายหน้า จึงเข้าสู่กระบวนการการดำเนินการขอกู้โดยจะมีการตกลงเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น วงเงินกู้ อัตราดอกเบี้ย ระยะเวลาชำระหนี้งวดชำระตลอดจนวิธีชำระหนี้ หากลูกหนี้ยอมรับตามเงื่อนไขหรือตกลงกันได้นายทุนก็ทำสัญญาให้กู้ พร้อมทั้งจ่ายเงินกู้ให้ในทันทีหรือกรณีที่มีการจดทะเบียนจำนองหรือขายฝากก็จะจ่ายเงินกู้ให้ผู้กู้ เมื่อได้ผ่านกระบวนการทางกฎหมายแล้ว สำหรับกรณีนายทุนที่มีนายหน้าเป็นผู้นำลูกหนี้เงินกู้มาให้ นายหน้าจะเป็นผู้ดำเนินการกระบวนการต่าง ๆ แทนนายทุนเงินกู้ทั้งหมด ตั้งแต่การกำหนดเงื่อนไขการกู้ต่าง ๆ การทำสัญญา การทำนิติกรรมอื่น ๆ จนถึงชำระหนี้และไถ่ถอนเอกสารสิทธิ์โดยมีหลักประกันเงินกู้ ซึ่งนายทุนเงินกู้ส่วนใหญ่ใช้วิธีทำสัญญากู้ พร้อมทั้งยึดหลักฐานเอกสารสิทธิ์ที่ดินไว้โดยไม่มีการทำไปจากจดจำนองที่สำนักงานที่ดิน แต่จะมีนายทุนบางรายที่นิยมใช้วิธีให้ลูกหนี้ขายฝากที่ดินไว้ หากมีการผิดสัญญานายทุนก็สามารถยึดที่ดินเป็นของตนเองได้เลย นอกจากนี้นายทุนบางรายได้ให้กู้โดยไม่มีการเขียนสัญญากู้เพียงแต่ยึดเอกสารสิทธิ์ไว้เพียงอย่างเดียว

นายทุนเงินกู้ส่วนใหญ่ไม่สนใจว่าลูกหนี้จะนำเงินไปใช้ในกิจกรรมใด เพราะเป็นเรื่องส่วนตัวของลูกหนี้เอง แต่ส่วนมากจะทราบว่าลูกหนี้นำเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าเล่าเรียนบุตรและค่าใช้จ่ายในการลงทุนทางการเกษตร มีลูกหนี้บางรายที่นำเงินไปชำระหนี้สินเดิมที่ติดค้างกับเจ้าหนี้รายอื่น ๆ นอกจากนี้นายทุนเงินก้วยังทราบด้วยว่าลูกหนี้รายใดที่มีการกู้เงินจากหลายแหล่งด้วยกัน เช่น กู้จากนายทุนเงินกู้คนอื่น หรือกู้จาก ธ.ก.ส. และธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น

ส่วนการคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นั้นคิดเป็นแบบคงที่เป็นรายเดือน อัตราดอกเบี้ยต่ำสุดร้อยละ 2 ต่อเดือน อัตราดอกเบี้ยสูงสุดร้อยละ 20 บาทต่อเดือน และอัตราดอกเบี้ยโดยเฉลี่ยร้อยละ 2.5 บาทต่อเดือนมีนายทุนเงินกู้บางรายที่โดยมีอัตราดอกเบี้ยต่ำสุดอยู่ร้อยละ 2.5 ต่อเดือน จนถึงร้อยละ 20 บาทต่อเดือน ส่วนเงื่อนไขอื่น ๆ ได้แก่ นายทุนบางรายจะมีการปรับดอกเบี้ยเงินกู้ทบต้น กรณีลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยไม่เป็นไปตามที่กำหนดที่ตกลงในสัญญา หากกรณีผู้กู้ไม่ชำระตามกำหนดนายทุนเงินกู้ส่วนใหญ่ใช้วิธีทวงถามด้วยวาจา และในที่สุดหากไม่มีการชำระก็จะมีการฟ้องร้องดำเนินคดี แต่มีนายทุนบางรายเมื่อทวงถามแล้วยังไม่ได้รับชำระ จะไม่มีการฟ้องร้องแต่อย่างไรแต่จะใช้วิธีขอให้ลูกหนี้มาชำระเอง

นายทุนเงินกู้มักจะมีปัญหาในการปล่อยสินเชื่อหลายประการ ที่พบมากได้แก่ ลูกหนี้ไม่ยอมชำระเงินกู้ตามกำหนด ทำให้เงินทุนจมกับหนี้ค้าง ไม่สามารถนำเงินมาหมุนให้กู้ต่อได้และปัญหาเศรษฐกิจในปัจจุบันเป็นช่วงตกต่ำ ทำให้นายทุนขาดแคลนเงินทุนที่จะนำมาปล่อยกู้ต่อ นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ อีก เช่น ลูกหนี้ย้ายที่อยู่โดยไม่ทราบหลักแหล่งที่แน่นอน ทำให้ไม่สามารถติดตามหนี้เงินกู้กลับคืนมาได้ และลูกหนี้บางรายบิดพลิ้วเกรงไม่ชำระหนี้ ทำให้เกิดหนี้สูญ ปัญหาลักษณะนี้มักเกิดจากการขาดหลักประกันเงินกู้ตั้งแต่ตอนที่ปล่อยกู้ครั้งแรก ในภายหลังลูกหนี้จึงถือโอกาสไม่ชำระหนี้ ซึ่งนายทุนก็ไม่สามารถดำเนินการบังคับในทางกฎหมายได้

นอกจากนี้ ตติยา เขี่ยมละออ (2539) ได้ศึกษารูปแบบ วิธีดำเนินธุรกิจกู้นอกระบบ และการใช้เงินกู้นอกระบบของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ดำเนินธุรกิจเงินกู้นอกระบบ และกลุ่มผู้กู้เงินระหว่างปี พ.ศ. 2538-2539 วิเคราะห์ข้อมูลโดยแจกแจงความถี่และร้อยละ ผลการศึกษาพบว่า

1. ธุรกิจเงินกู้นอกระบบเป็นแหล่งการเงินที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และความต้องการของสภาพแวดล้อม ระเบียบกฎหมาย ตลอดจนข้อตกลงต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความพอใจระหว่างผู้ขอกู้กับผู้ให้กู้ ธุรกิจเงินกู้นอกระบบเป็นตลาดการกู้ยืมเงินทั้งระยะสั้นและระยะยาว แต่ส่วนใหญ่เป็นระยะสั้น การกู้ยืมเงินนอกระบบในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด มีบทบาทค่อนข้างสูงต่อระบบเศรษฐกิจของจังหวัดร้อยเอ็ด มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยรวม มีการดำเนินธุรกิจเงินกู้ควบคู่ไปกับอาชีพอื่น ๆ อาทิเช่น ร้านค้าขาย ร้านทอง ร้านขายของเบ็ดเตล็ด โรงสีข้าว พบว่า รูปแบบและวิธีการดำเนินธุรกิจเงินกู้นอกระบบในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดที่ประชาชนนิยมมากที่สุดมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ เงินกู้อย่างวันและเงินกู้อย่างเดือน

2. สภาพการใช้ธุรกิจเงินกู้นอกระบบ พบว่า ในการกู้ยืมเงินจากธุรกิจเงินกู้นอกระบบ จะเป็นการกู้เพื่อนำเงินไปใช้ในการบริโภคประจำวันซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกชำระหนี้ การให้การศึกษาบุตร-ธิดา และหมุนเวียนในอาชีพแต่ถ้าเป็นการกู้มาเพื่อซื้อที่อยู่อาศัย รักษาพยาบาล จะกู้จากสถาบันการเงิน และได้พบสาเหตุที่ทำให้ผู้กู้ต้องพึ่งเงินกู้นอกระบบมากที่สุด คือ ความสะดวกรวดเร็ว ทันต่อการใช้ประโยชน์ ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันการกู้และวิธีการกู้ก็ไม่ยุ่งยาก

ขณะเดียวกัน กนกภรณ์ ฝ่ายชันท์ (2528) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการขยายตัวของตลาดเงินนอกระบบว่า ตลาดเงินนอกระบบขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพราะตลาดเงินในระบบไม่สามารถสนองความต้องการทางการเงินและบริการให้แก่คนส่วนใหญ่ได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ ด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่

1. สถาบันการเงินอยู่ห่างไกลจากผู้ต้องการใช้เงิน ในขณะที่ตลาดเงินนอกระบบ เช่น นายทุนเงินกู้ พ่อค้า มีอยู่เกือบทุกหนทุกแห่ง
2. การกู้เงินไม่ต้องผ่านกระบวนการที่ยุ่งยาก เมื่อต้องการจะกู้ก็สามารถไปติดต่อและได้เงินมาสะดวกกว่า ผิดกับสถาบันการเงินที่ต้องสอบถาม ตรวจสอบหลักฐานหรือหาบุคคลค้ำประกันให้ยุ่งยาก นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาปัญหาหนี้สูญที่อาจจะเกิดขึ้นได้กับคนที่จะชอกู้หรือความเป็นไปได้ของจำนวนเงินที่จะให้กู้
3. การจ่ายเงินชำระหนี้มีความยืดหยุ่นได้มากกว่าการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน
4. การกู้ยืมเงินยังไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันเพียงแต่ทำสัญญากันทางวาจาหรือหนังสือสัญญา ซึ่งสอดคล้องกับผู้ต้องการเงินกู้ซึ่งปกติไม่มีหลักทรัพย์อยู่แล้ว
5. การกู้เงินจากตลาดนอกระบบอาศัยความเชื่อใจกัน โดยไม่ต้องมีการตรวจสอบสินทรัพย์เหมือนตลาดเงินในระบบ
6. การกู้เงินจากตลาดเงินนอกระบบ สามารถนำมาใช้กับธุรกิจเฉพาะอย่างที่สถาบันการเงินไม่สนใจนัก หรือความต้องการใช้อย่างรีบด่วนในขณะนั้นรวมทั้งการกู้ยืมเงินในช่วงเทศกาลต่าง ๆ
7. ผลตอบแทนในการนำเงินไปปล่อยให้กู้มีผลตอบแทนสูงกว่าที่ทางสถาบันการเงินให้แก่ลูกค้า จึงทำให้คนนิยมไปฝากเงินกับตลาดเงินนอกระบบเพียงเพื่อตอบแทนที่สูง ๆ เช่นเดียวกับการเล่นแชร์ การฝากเงินกับทรัพย์สินที่ผิดกฎหมาย
8. การล้มของสถาบันการเงินในปัจจุบัน โดยเฉพาะในปลายปี 2526 มีการล้มของบริษัทเงินทุน จนทางการเพิกถอนใบอนุญาตไปแล้ว 7 แห่ง และสั่งควบคุมอีก 7 แห่ง ทำให้ประชาชนเสื่อมความเลื่อมใสในสถาบันการเงิน และหันไปนิยมพึ่งพาแหล่งเงินทุนนอกระบบมากขึ้น

นอกจากนี้ อาทร์ เจียมเด่นงาม (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจเงินกู้นอกระบบในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดธุรกิจเงินกู้นอกระบบ ด้านผู้ประกอบการให้กู้ คือ ผลตอบแทนที่ได้รับสูง การไม่มีกฎหมายควบคุม การประกอบธุรกิจและ

ไม่มีข้อยุ่งยากในการดำเนินธุรกิจ ส่วนด้านผู้กู้ พบว่า สถาบันการเงินในระบบมีบริการไม่เพียงพอ ตลอดจนในเรื่องของความยืดหยุ่นในการชำระหนี้ และการรักษาความลับเกี่ยวกับฐานะการเงิน ในการกู้ยืมเงินจากธุรกิจเงินกู้ นอกกระบวนนั้นจะเป็นการกู้เพื่อนำเงินไปชำระหนี้ การบริโภคใช้จ่ายประจำวัน เป็นทุนหมุนเวียนในอาชีพ การรักษาพยาบาล การให้การศึกษาของบุตร และสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ยังพบสาเหตุที่ทำให้ผู้กู้ต้องพึ่งพาเงินกู้ นอกกระบวนมากที่สุดคือ ความสะดวกรวดเร็ว ทันต่อการใช้ประโยชน์ การไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้และวิธีการกู้ไม่มีความยุ่งยาก

ภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ (2546, หน้า 7-9 และ 13-14) จากผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจของครัวเรือนจังหวัดเชียงใหม่พบว่า ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 9,582 บาทต่อครัวเรือน เมื่อพิจารณาตามกลุ่มสถานะทางเศรษฐกิจสังคมพบว่า ครัวเรือนผู้ดำเนินธุรกิจของตนเองที่ไม่ใช่การเกษตรมีรายได้สูงที่สุดประมาณเดือนละ 12,628 บาท สำหรับครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุดเดือนละ 6,993 บาท โดยรายได้หลักมาจากค่าจ้างและเงินเดือนเฉลี่ยประมาณเดือนละ 4,060 บาทหรือร้อยละ 42.4 ของรายได้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่โดยเฉลี่ยประมาณเดือนละ 8,465 บาทต่อครัวเรือน ในจำนวนนี้ประมาณ 7,573 บาทหรือร้อยละ 89.5 เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 891 บาท หรือร้อยละ 10.5 เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ได้แก่ ค่าภาษี ค่าของขวัญ เงินบริจาค เงินซื้อสลากกินแบ่ง ดอกเบี้ยเงินกู้ เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบรายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนแล้วพบว่า ครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายประมาณเดือนละ 1,117 บาทต่อครัวเรือน หรือ 385 บาทต่อคน ยกเว้นครัวเรือนผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจเพียงกลุ่มเดียวที่มีรายได้น้อยกว่าค่าใช้จ่าย เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับหนี้สินของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนมีหนี้สินเฉลี่ยประมาณ 68,716 บาทต่อครัวเรือน (ตาราง 1)

ตาราง 2.1 รายได้และค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนและจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน
จำแนกตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน

สถานะทางเศรษฐกิจสังคม ของครัวเรือน	อัตรา ร้อยละ ของครัว เรือน	ขนาด ของ ครัวเรือน	รายได้เฉลี่ยต่อ เดือน		ค่าใช้จ่าย เฉลี่ยต่อเดือน		อัตรา ร้อยละของ ค่าใช้จ่าย ต่อรายได้	จำนวน หนี้สิน เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน
			ต่อ ครัวเรือน	ต่อคน	ต่อ ครัวเรือน	ต่อคน		
ครัวเรือนทั้งสิ้น	100.00	2.9	9,582	3,304	8,465	2,919	88.3	68,716
ผู้ถือครองทำการเกษตร	13.9	3.4	6,581	1,953	4,958	1,471	75.3	44,046
ผู้ดำเนินธุรกิจของตนเองที่ไม่ใช่ การเกษตร	19.0	3.2	12,628	3,959	11,081	3,474	87.7	138,132
ลูกจ้าง	51.6	6.0	10,042	3,381	8,630	2,906	85.9	58,239
- ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ วิชาการ และเสมียนพนักงาน	23.7	2.7	14,798	5,584	12,997	4,905	87.8	100,799
- ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการ ผลิต คณงานเกษตรและ คณงานทั่วไป	27.9	3.3	6,010	1,849	4,926	1,516	82.0	22,150
ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ	15.4	1.9	6,993	3,740	7,850	4,198	112.3	40,372

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชาวิณี ฉัตรไชยสิทธิกุล (2543: หน้า 56–58) ซึ่งได้ศึกษาถึงการวิเคราะห์การออมของครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้ที่ไม่มีการออมทรัพย์กับสถาบันการเงินนั้น สาเหตุที่สำคัญคือ มีรายได้น้อยทำให้ไม่มีเงินเหลือฝาก โดยมีจำนวนครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 61.64 ของจำนวนครัวเรือนที่อยู่ในเขตเมือง สาเหตุรองลงมาคือชอบเก็บเงินไว้กับตัว เพื่อต้องการความสะดวกและความคล่องตัวในการนำเงินออกมาใช้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเหมือนกันคือ เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ใช้ในการประกอบอาชีพ และเป็นทุนการศึกษาของตนเองหรือผู้อยู่ในอุปการะ คิดเป็นร้อยละ 22.13 และ 18.03 ตามลำดับ

นอกจากนี้จากการรายงานประเมินผลการดำเนินงานโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้สรุปประเภทของการกักเก็บเงินตามระเบียบกองทุนดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2.2 ประเภทการกู้ยืมเงิน (ตามระเบียบกองทุน)

ประเภท	ชุมชนเมือง (จากแบบสอบถาม 266 ฉบับ)	ร้อยละ	อันดับ	กองทุนหมู่บ้าน (จากแบบสอบถาม 34,663 ฉบับ)	ร้อยละ	อันดับ
	วงเงินกู้ (ล้านบาท)			วงเงินกู้ (ล้านบาท)		
1. พัฒนาอาชีพ	16,713.00			22,017.57		
2. สร้างงาน	23,900.00	24.10	2	1,746.96	6.77	2
3. สร้างรายได้/เพิ่มรายได้	995.00	1.00	5	917.29	3.55	3
4. ลดรายจ่าย	8,382.00	8.46	4	898.76	3.48	4
5. บรรเทาเหตุฉุกเฉิน	49,191.00	49.59	1	233.27	0.90	5
รวม	99,181.00	100.00		25,348,140,603.95	100.00	

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

จากตารางดังกล่าวพบว่าประเภทการกู้ยืมเงิน (ตามระเบียบกองทุน) ของชุมชนเมืองพบว่าการกู้เงินมาเป็นอันดับแรกนั้นเพื่อบรรเทาเหตุฉุกเฉิน คิดเป็นร้อยละ 49.59 รองลงมาคือกู้เพื่อสร้างงานและพัฒนาอาชีพ ร้อยละ 24.10 และ 16.85 ตามลำดับ ซึ่งนับว่าการกู้ยืมเงินเพื่อบรรเทาเหตุฉุกเฉินเป็นจำนวนที่สูงมาก คิดเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของเหตุผลในการกู้ยืมเงินกองทุน ซึ่งจากตารางดังกล่าวก็สะท้อนถึงเงินออมของผู้กู้ด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

